STAD Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi

TÜRKÇE SÖZLÜK'TE DENİZCİLİK ALANINDAKİ YABANCI KÖKENLİ TAŞIT ADLANDIRMALARININ TERİM BİLİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

*Sahra ÇOLAK**

Özet

Sözcükler kimliklerimizin ipuçlarıdır. Genel dilde kullandığımız kelimeler bize sahip olduğumuz hayat tarzı hakkında fikir verirken; bir bilim, teknik, sanat yahut meslek dalının özel sözcükleri olan terimler de bize sözü edilen alanın mahiyeti hakkında ciddi bilgiler verir. Türkçe Sözlük temel alınarak oluşturulan bu çalışmada, denizcilik alanına ait yabancı kökenli taşıt isimleri incelenmiş ve bu adlandırmalar yapılırken izlenen yol terim bilimi açısından değerlendirilerek okuyucuya sunulmuştur. Yabancı kökenli olup Türkçeye giren bu alıntı terimlerin Türkçeye girmeden önce geçirdikleri süreç; anlamsal ve kökensel olarak incelenmiş ve Türkçedeki kullanım biçimleri detaylı olarak verilmiştir. Ayrıca terimlerin tanımları da birkaç farklı kaynaktan taranarak terim türetirken dikkat edilmesi gereken anlam ilgisi, kelimelerin diğer anlamlarından hareketle türetilebilecek yeni terimler gibi hususlar da gözden kaçırılmamaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Denizcilik, Taşıt, Terim, Alıntı Sözcük, Türkçe Sözlük, Etimoloji, Yapı, Anlam

AN ANALYSIS OF FOREIGN ORIGIN TRANSPORT TERMINOLOGY IN THE TURKISH DICTIONARY FROM THE PERSPECTIVE OF TERMINOLOGY SCIENCE

Abstract

Words are clues of our identities. The words which we use in General Language give us hints about our life style and the terms which are special words of a discipline, tecnic, art or profession give us some serious ideas about a profession. Vehicle names which are taken by another languages in nautical science were studied in this article which is based on Turkısh Dictionary and the methods of naming were evaluated in term of terminology and were presented to readers. The process of these terms which is before they took a place in Turkısh was analyzed in terms of meaning and etimology and were shown how they are used in Turkısh in detail. In addition, the definitions of terms were looked into some different resources not to miss connection of meaning which is important for reproducing new terms and the new terms which can be produced from another meanings of the word.

Key Words: Nautical Science, Vehicle, The Term, Borrowed Word, Turkish Dictionary, Etimology, Structure, Meaning

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi/sahracolak@hacettepe.edu.tr/0000-0002-1164-5221
Gönderim tarihi: 07/11/2023 Kabul tarihi: 28/12/2023

Giriş

Terim kelimesinin Türkçe Sözlük'teki genel tanımı şöyledir: "Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah." Arapça ıstılah kelimesi yine Arapça sulh köküne dayanır. Sulh kelimesi "uyuşma, uzlaşma" anlamlarına gelir. Dolayısıyla terimler hakkında "sulh yoluyla yani üzerinde anlaşmaya varılarak oluşturulan kavramlardır" çıkarımını yapabiliriz. Terimler genel dilin söz varlığından farklı, özel adlandırmalardır. Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, terimleri özel adlara benzedir. İnsanlara doğdukları zaman konulan isimler gibi terimlerin de birer etiket olduğunu söyler. Bu adlar nasıl yalnızca o kişiyi tanıyanlar için bir anlam ifade ediyorsa terimler de belli bir bilim, teknik, sanat, meslek dalına ait özel kelimelerdir. Terim kelimesi Latince terminus "sınır, son" kelimesine benzetilerek, derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden +im eki getirilerek türetilmiştir.

Terimleri günlük dildeki sözcüklerden ayıracak en temel özellik anlamlarının açık, kesin ve sabit oluşudur. Sabit sözü ile kastedilen şey terimlerin yan yahut mecaz anlamda kullanılmaya elverişli olmayışlarıdır. Ayrıca terimler tekadlı, tekanlamlı ve tek-göndergesel olmalıdır. Yani terim, herkesin aklında aynı şeyi canlandırmalıdır. Bir kavrama birden fazla kaşılığın bulunması söz varlığına bir zenginlik kazandırmaz aksine karışıklığa yol açar. Dildeki bu çeşitliliğin sebebi ise kültür etkileşimleridir. Dil güncel bir varlık olduğu için terimlerin de tanımları ve kapsamları sürekli olarak tartışılmalıdır.Yeni teknolojiler yeni kavramlara gereksinim duyurur. Türetilen bu yeni kavramların milli olmasına ve akılda kalıcı olup kolay çağrışım yaptırabilir olmasına dikkat edilmelidir. Kelimelerin anlam zenginliklerinden yararlanarak terim elde edilebilir. Bu noktada ağızlardan ve kelimenin diğer lehçelerdeki anlamlarından yararlanmak yardımcı olacaktır. Terimler bir dilde kabul görmeden önce çeştli gelişimsel süreçlerden geçerler. Çalışmada incelenen terimlerin geçirdiği süreçler mümkün olduğunda çok anlam ilgisi kurularak verilmeye çalışılmıştır. Terimlerin tanımlanışı hakkında ise sözlükbilimsel açıdan tümevarım yahut tümdengelim gibi analitik bir yaklaşımın uygulanması gerekmektedir.

Terimlerin kökeni Türkçeye dayanabileceği gibi yabancı dilden alıntılarak türetilmiş terimler de vardır. Bir alandaki yabancı terimlerin çokluğu bize o alanda ne kadar çok dış etkileşimde bulunulduğunu gösterir. Denizcilik alanı da bu şekilde pek çok dış ilişkide bulunulan, dolayısıyla terminolojisinde çokça yabancı kökenli terimin yer aldığı bir alandır. Yabancı kökenli sözcükler dile oldukları gibi girebilir yahut Türkçenin telaffuz edildiği gibi yazılan bir dil olması sebebiyle telaffuz edildikleri şekilde dilde varlık gösterebilir. Ses uyumu, anlam daralması, anlam genişlemesi gibi çeşitli değişimlere uğrayarak veya başka sözcüklerle tamlamalar, birleşik isimler oluşturarak dilin parçası olabilir.

Denizcilik Hakkında

Denizcilik kavramını "denizlerde, gemilerde sefer yapma işi" olarak tanımlayabiliriz. M.Ö.IV. yüzyılın öncesine uzanan bu alan, önceleri doğal olarak sadece iç denizlerde yapılabiliyordu. Nitekim ilk çağlarda denizcilik, ticaretin beşiği olarak gösterilen ve çevresi karalarla çevrili olan Akdeniz'de başlayıp gelişmiştir. Denizde seyredebilen gemi şeklindeki ilk aracın M.Ö. yaklaşık 3000 yıllarında ilk tarım ve şehirleşme hareketlerinin gerçekleştirildiği Mısır'da, Mısırlılar tarafından yapıldığı söylenir. Bunun yanı sıra bazı araştırmacılar, ilk denizyolu araçlarına Çin medeniyetlerinde rastlanıldığını ve Asya'nın güneydoğu sahillerinin veya Pasifik kıyılarının ilk denizcilik olaylarına sahne olduğunu savunur. Ancak, büyük bir olasılıkla Nil, Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde suların akışı ve sırıklarla hareket ettirilen veya karadan çekilen saz veya bambudan yapılmış sallar, kütükten oyma kürekli kayıklarla ulaşıma başlandığı, bu akarsular aracılığı ile denize ulaşılınca, yol alabilmek için yelken gereksiniminin doğmasıyla papirüs elyafından yelken yapılarak, o zamanki denizcilikte büyük bir aşama olan yelken kullanımının yayılmaya başladığı anlaşılmaktadır.Bu şekilde deniz ulaşımı hızlanmış, denizlerde balıkçılık yapma imkanı da ortaya çıkmıştır.

Tarihin oldukça eski devirlerine dayanan denizyolu ulaşımının sosyal, kültürel, ekonomik, ticari ve askeri pek çok alana etkisi vardır. Özellikle geçmişte Mezapotamya bugünse Anadolu olarak ifade edilen, dört farklı denize kıyısı olan ve Fırat, Dicle gibi büyük nehirlere ev sahipliği yapan bir yurdun

üzerinde yaşayan insanlar geçmişten bu yana denizcilik alanında elbette pek çok faaliyet göstermiş; bir meslek kolu ve bilim dalı olarak bu alanda çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Milletlerin yaşam şekillerini dillerinde kullandıkları kelimelere bakarak anlamak mümkündür. Çünkü dil, ihtiyaçtan doğar ve yine ihtiyaçlara cevap verir. Hiç kış görmemiş bir milletin insanları soğuk yere özgü olan bitkinin, hayvanın yahut sadece o bölgede yaşayanların ihtiyacından doğmuş nesnelerin isimlerini başlangıçta dillerinde barındırmazlar. Bunlarla o bölgenin insanları ile iletişime geçerek tanışır, öğrenir ve neticesinde o kelimeyi ya alıntılar ya da kendi kavramları ile yeniden ifade ederler. Denizcilik alanında da geçmişten bu güne aktif bir şekilde rol aldığımızı, yerli ve yabancı pek çok kavrama sahip olduğumuzu, bu alanda diğer milletlerle ilişki içerisinde bulunduğumuzu, onları etkilediğimizi ve onlardan etkilendiğimizi dilimize bakarak farkedebiliyoruz. Kullandığımız bu kavramların kökenleri dahi bize o alandaki üretimimiz ve başarımız hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla dil incelemelerinde, alanları temel alan bu tür sosyo-kültürel tespitler önemlidir. Denizcilik alanında da incelenen terimlerin sıklıkla yabancı kökenli olması, bize hem terim bilimi hem de denizcilik alanı içerisindeki üretimlerde millileşmeye gidilmesine ihtiyaç olduğunu gösterir. Çünkü milli olanı üretmek ve dünyaya mal etmek ülkenin gelişimi açısından önemli bir adımdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün TBMM'nin 1937 tarihindeki açılışına gönderdiği konuşmasında yer verdiği "Denizciliği Türk'ün büyük milli ülkesi olarak düşünmeli ve onu az zamanda başarmalıyız" özdeyişi de bu görüşü desteklemektedir.

1.Almancadan Alıntı Terimler

şilep, -bi *isim, denizcilik, Almanca Schlepp* Yük gemisi: "*İngiliz bandıralı bir şileple Amazon kıyılarına gideceğiz.*" - Sait Faik Abasıyanık.

Almanca *schleppe* "**1.** römorkör, çekici, nehirde yüzen bir yükü sürükleyerek götüren tekne, **2.** bir tür nehir teknesi" sözcüğünden alıntıdır. Almanca *schleppen* "sürükleyerek götürmek, ağ veya tekne çekmek" kökünden türetilmiştir. Bu sözcük Orta Aşağı Almancada aynı anlama gelen *slēpen* sözcüğünden alıntıdır. Orta Aşağı Almancadaki *slēpen* biçimi Yüksek Almancadaki *schleifen* kelimesinin karşılığıdır. Sözcük, Tıngır ve Sinapian'ın Istılah Lugati'nde(1892) *sloop* biçiminde geçer ve anlamı "işleb denilen hafif gemi" demektir. *Ş* sesi ile başlayan Türkçe kökenli sözcük olmadığı için *şilep* sözcüğünün eski biçimi, metateze uğramış biçimde yani *işleb* olarak karşımıza çıkar. Türkçeye özgü olan bu durum bize kelimelerin, gireceği dilin yapısına uyum sağlayarak girdiğini gösterir. Terim türetirken Türkçenin özelliklerini göz önünde bulundurmak, terimin kolayca dile yerleşmesini ve benimsenmesini sağlar.

Hasan Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü adlı eserinde kelimeyi "yük taşımaya yarayan gemi, yük gemisi" olarak tanımlar ve Rumca karşılığını verir. Kubbealtı Lugati'nde ise sözcüğün kökeni Yunanca *slepi* kelimesine dayandırılır. Türkçe Sözlük'e göre *şilep* kelimesi Almancadan alıntıdır ve Sevan Nişanyan'ın Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü adlı serine göre kelimenin kökeni ve alıntılandığı dil yine Almancadır. Demek odur ki aynı sözcük faklı dillerde benzer şekilde varlık gösterebilmektedir. Sözcüğün hangi dilden alıntılanarak Türkçeye geçtiği konusunda kesin kanıya varmak için sözü edilen dillerin konuşurları ile bahsi geçen konudaki ilişkilere bakmak, sözcüğün o dilde ilk olarak ne zaman ortaya çıktığını anlamak ve o kökten türettiği başka sözcüklerin olup olmadığını incelemek gerekir.

2.Arapçadan Alıntı Terimler

fırkateyn *isim, eskimiş, denizcilik, Arapça firkateyn* Üç direkli, bir tür yelkenli savaş gemisi.

İtalyanca kökenli olan bu sözcük, Türkçeye Arapça *firkateyn* kelimesinden geçmiştir. Kahane ve Tietze'nin The Lingua Franca in the Levant(1774) adlı eserinde kelime *fırkatūn/fırkaton* biçiminde geçer. Ahmed Vefik Paşa'nın 1876 tarihli Lehçe-i Osmani'sinde ise *firkate, firkatūn, firkateyn* "boyu uzun bir ambarlı yürük kalyon, sabıkta çektiri." olarak tanımlanır. Kelimenin kökü İtalyanca *fregatone* "bahriyede fregatadan büyük bir tür gemi" anlamına gelmektedir. Fregatone, İtalyanca *fregata* "bir tür üç direkli ve hızlı savaş gemisi, firkete" sözcüğünün büyütülmüş halidir. Geç dönem halk Latincesine

+*on* eki, büyütme işlevine sahiptir. Adların büyüğünü ve kabasını belirtir. İtalyanca +*one* biçimi üretkenlik gösterirken Fransızca +*on* biçimi daha çok halk ağızları ve güney lehçeleriyle sınırlı kalmıştır. *Balon, biberon, bulyon, buton, fırkateyn, jeton, karton, kupon, madalyon, milyon, patron, peron, piston, taşeron* gibi kelimeler bu ek ile türetilmiş kelimelerdir.

Kubbealtı Lugati'ne göre Arapçadaki *firkateyn* kelimesinin tanımı şu şekildedir : *isim, İtalyanca fregattino* **1.** Buharlı gemilerin îcâdından önce kullanılan, hem güvertesinde hem ambarında top bulunan, otuz iki, elli veya yetmiş dört toplu, üç direkli, korvetten büyük, süratli yelkenli savaş gemisi: "*Cümle Frenk kalyon ve fırkateynleri, tüccar gemileri kirpi gibi badaloşka nezâreti altındadır."* - Fahri Celâl. **2.** Günümüzde bâzı deniz kuvvetlerinde bulunan süratli bir tip refâkat gemisi.

Ferit Devellioğlu Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat'inde kelimeyi "eskiden kullanılan bir çeşit savaş gemisi" olarak tanımlar. Hasan Eren'in sözlüğünde ise fırkata kelimesi "10-15 çift kürekli, hızlı, eski bir savaş gemisi" olarak geçer ve kökü İtalyanca *fregata* olarak verilir.

mavna *(ma'vna), Arapça māʿūne* **1.** *isim, denizcilik* Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne: "*Mavnalar kocaman gövdeleriyle sallanır."* - Sait Faik Abasıyanık. **2.** *isim, eskimiş* Büyük, üç köşe yelkenli yük gemisi: "*Köpüklü denizin üstünde serseri martılar uçuşuyor, yanımızdan yelkenli bir mavna geçiyordu."* - Ömer Seyfettin.

Sözcük, Kahane ve Tietze'nin The Lingua Franca in the Levant(1487) adlı eserinde *maʿūna*, Filippo Argenti'nin Regola del Parlare Turco(1533)'sunda *maóna* biçiminde geçer. Arapça *maʿūna* معونة "(Mısır lehçesinde) bir tür geniş gövdeli tekne" sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcüğün kökeni belirsizdir. İtalyanca *maona,* İspanyolca *magona,* Fransızca *mahon* vb. Türkçeden alıntı olabilir. Sözcüğün nihai kökeni belirsizdir. Arapça *māʿūn* "destek, yardım" sözcüğünden türetildiği hususunda görüşler olsa da tüm bunlar birer spekülatiftir.

Kubbealtı Lugati'ne göre *mavna* : *isim, Arapça maʿūne* > *mavuna* > *mavna* "erzak nakline mahsus gemi" anlamına gelmektedir. Kelime Türkçeden Yunancaya ve Avrupa dillerine de geçmiştir. **1.** Limanlarda kıyı ile gemiler arasında yük taşımakta kullanılan büyük kayık, güvertesiz tekne: "*Bizim sandalımız yok, mavnamız yok."* - Ahmed Midhat Efendi. "*Bu teşkîlât arasında Hayriye tüccarı nâmı ile bir sınıf varmış. Bunlar kendi malı olan iki üç direkli büyük yelken gemileriyle çektiri, karamürsel, mavna gibi küçük yelkenli, yelkensiz deniz nakil vâsıtaları kullanırlarmış."* - Musâhipzâde Celâl. "*Her gün âheste mavnaların / Görsem açıktan geçişini"* - Orhan Veli Kanık. **2.** Ticârî işlerde kullanılan, baş tarafı uzun, arkası düz yelkenli gemi, ticâret yelkenlisi. **3.** Osmanlı donanmasında kadırgadan daha yüksek bordalı, geniş gövdeli, iki katlı, yirmi altı kürekli, kıç tarafı yuvarlak, baştarda tipinde güçlü bir savaş gemisi: "*Lâkin asıl deryâ cengi hep kadırga ve mavuna ile olagelmiştir."* - Kâtip Çelebi'den Seçmeler. "*Mavnada yirmi dört pâre top ile otuz topçu vardı."* - İsmâil H. Uzunçarşılı.

sefine *isim, eskimiş, denizcilik, (sefi:ne), Arapça sefīne* Gemi: "*Kaptan Abdullah Bey yirmi beş sene harp sefinelerinde süvarilik yapmıştı."* - Peyami Safa.

Neşrî'nin Kitab-ı Cihannümâ(1492)'sında "*Karadeniz yüzü, sefîne-i ʿasker-i İslâmla fülkü'l meşhūn olup*" biçiminde geçer. Bu, kelimenin tarihsel süreç içerisinde tespit edildiği en eski kaynaktır. *Sefine* kelimesi

Arapça *sfn* kökünden gelen *safīna(t)* سفينة "gemi" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Aramice/Süryanice *səphīnā* veya *saphīntā* ספינתא/ספינא "**1.** düz kesilmiş tahta, levha, sal, **2.** gemi" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Akatça *sapānu* "düzlemek, düzeltmek" fiili ile eş kökenlidir.

Kubbealtı Lugati'ne göre *sefine* : *isim, Arapça sefine* **1.** Gemi: "*Çıkmak diler sefîne-i ten cünbişiyle can / Deryâ-yı aşktan ki ademdir kenâresi"* - Fuzûlî. "*Haliç üzerinde bir büyük tersâne yaptırarak üç yüz sefînenin birden inşâ olunmasını emreyledi."* - Nâmık Kemal. "*Yoksa bize bugün mektep gemisi vazîfesini gören bu târihî sefînemiz çoktan elimizden gitmiş olacaktı."* - Refik Halit Karay. **2.** *mecaz* Çeşitli konuları içine alan ansiklopedik mâhiyette eser: "*Sefîne-i evliyâ*: Velîler kitabı." "*Sefînetü'ş-şuârâ*: Şâirler kitabı." <u>sefînehâ-yı top:</u> top gemileri: "*Bunu müteâkip defterde sefînehâ-yı top denilen on*

adet gemilerin mevcut eski azepleri ile yeni alınan ve âlâtciyân-ı cedîd denilen yeni azepleri zikrediliyor." - İsmâil H.

Uzunçarşılı.

Arapça bir sözcük olan *sefine'*nin Türkçe bir olan *top* ile yanyana gelerek bir tamlama oluşturması ve bu tamlamanın yeni bir kavramı karşılaması Türk diline özgü bir durumdur. Ancak bu yöntem, terim oluşturmada tercih edilmez. Çünkü terimlerin akılda kalabilmek ve özgün olabilmek adına tek bir sözcükten oluşması, mümkün olduğunca kısa ve çarpıcı olması gerekir. Fakat Türkçede, tamlama yoluyla oluşturulmuş pek çok terim mevcuttur.

sefîne-i Nuh gibi: Nuh'un gemisi gibi çok kalabalık ve dopdolu: "*Kadıköy-Haydarpaşa vapurları sefîne-i Nuh gibi birer mahşer kesiliyor."* - Yahyâ Kemal.

sefîne-kârî: (Farsça *-kār* > *-kāri* ile) Uzunlamasına açılan albüm şeklindeki ciltlere verilen isim, sığır dili.

3.Bulgarcadan Alıntı Terimler

çırnık, -ğı *Bulgarca* **1.** *isim, denizcilik* Küçük boyda kayık. **2.** *isim* Üç flok yelkeni bulunan, iki yüz tona kadar olabilen, tek ve yekpare direkli yelkenli.

Kubbealtı Lugati'ne göre *çırnık* : *isim, Bulgarca çernik/çarnik* **1.** Büyüklüğü 200 tonilatoyu bulabilen, tek ve yekpâre direkli, çektirmeden büyük yelkenli kayık. **2.** İki başı çalık (kesik) dalyan veya tahıl kayığı: "*Herîf-i mezbur bir çırnık ile deryâdan ubur edip…"* - Solakzâde Târihi.

Kahane ve Tietze'nin The Lingua Franca in the Levant adlı eserinde kelimenin Slavcadan alındığını belirtmekle yetinilmiştir. Hasan Eren'in Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü adlı eserinde *çırnık* kelimesi için yaptığı tanım, Türkçe Sözlük'teki tanım ile aynıdır. Ayrıca Eren, yerel ağızlarda *çırnık* kelimesinin *cırnık* ve *cirnik* biçiminde ve "iki başı eğri balıkçı ve tahıl kayığı" anlamında kullanıldığını söyler. Bulgarcada *černik, čarnık* "Tuna'da işleyen bir tür kayık" anlamına gelmektedir. Sözcük bir dilden diğerine geçerken anlam daralması, anlam genişlemesi yahut anlam kayması gibi değişimlere uğrayabilir. Bulgarcada Tuna Nehri'nde işleyen bir kayık türü olan *çırnık*, Türkçede yalnızca küçük boydaki kayıkları karşılar. Bu durum anlam genişlemesinin bir örneğidir. Genel dil ile ağızlar arasında da kelimenin anlamında bu tür değişimler yaşanabilmektedir. Dolayısıyla terim türetirken kelimenin ağızlardaki anlamından da faydalanılması gerekmektedir. Kelimenin geçirdiği anlamsal değişim bilinçli bir şekilde yapılsın yahut yapılmasın dilin doğal yapısı gereği her halükarda gerçekleşecektir. Kelime anlamsal değişime bilinçli bir şekilde (yapay müdahale ile) uğratılabilir yahut dilde konuşurlar tarafından zaman içerisinde geçekleşebilir. Bu, dilin yaşayan bir varlık olmasından kaynakladır. Dil, doğal yapısına aykırı olan bir mühaleyi kabul etmez.

4.Fransızcadan Alıntı Terimler

brik *isim, Fransızca brick* **1.** İki direkli, seren yelkenli, birkaç top taşıyan gemi. **2.** *isim, eskimiş, İngilizce break* Önde çok yüksek bir oturma yeri, arkada da boylamasına yerleştirilmiş oturacak yerleri bulunan dört tekerlekli, yaylı at arabası.

Kubbealtı Lugati'ne göre *brik* : **1.** *isim, Fransızca brick* Buharlı gemilerin îcâdından önce savaş gemisi, sonra da ticâret gemisi olarak kullanılan, birkaç top taşıyabilen, iki direkli serenli gemi. **2.** *isim İngilizce break* Ön kısmında sürücünün oturacağı yüksek bir yeri, yanlarda ise karşılıklı iki sıra şeklinde oturma yerleri bulunan, dört tekerlekli yaylı at arabası.

Hasan Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü adlı eserinde Rusça kökenli olan *briçka* sözcüğünden "Rusya'da üstü kapalı, kışın kızak olarak kullanılan yaylı at arabası" şeklinde bahseder. Görüldüğü gibi *brik* kelimesinin ikinci anlamı ile Rusça kökenli olduğu belirtilen *briçka* kelimesi anlamca aynıdır. Ancak kelimenin ikinci anlamı dilimize İngilizceden, ilk anlamı ise Fransızcadan geçmiştir. Kelimenin kökeninden ziyade alıntılandığı dil, bize geçmişteki ilişkilerimiz hakkında bilgi verir. Birbirlerine çok yakın şekilde telaffuz edilen bu iki kelimenin Türkçede tek bir sözcük ile karşılanması, Türkçedeki kelimelerin telaffuzunda ve yazılışında ayrılık olmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Tanzimat

yıllarında Türk Dil Kurumu, alıntı kelimelerin dilde okunduğu gibi varlığını sürdürmesini savunurken bugün bu kelimeleri aldığımız dildeki orijinal biçimini bozmadan kullanmaya çalışmaktayız. Bu durum söyleyişte güçlüklere sebep olmakla birlikle Türkçenin doğal yapısına da aykırıdır. Henüz Türkçe karşılık bulunamamış yahut önerilen karşılık o kelimenin yerini alacak kadar benimsenmemiş olan yabancı terimler için de aynı durum söz konusudur.

galyot *isim, eskimiş, denizcilik, (l ince okunur), Fransızca galiote* Başı ve kıçı çok yuvarlak, gulet tipinde, altı düz bir gemi.

Kubbealtı Lugati'nde *galyot*'un tanımı şöyledir: *isim, (Fransızca galiot < İtalyanca) denizcilik.* Altı düz, baş tarafı ve kıçı aynı biçimde, hafif ve hızlı giden eski bir gemi tipi.

Hasan Eren'in sözlüğünde *galyota/galyot* biçiminde yer alır ve şu şekilde tanımlanır: başı ve kıçı çok yuvarlak gulet tipinde, alı düz bir gemi. Eski kaynaklarda *kaliyota* yahut *kalyota* olarak geçer. İtalyancası *galiota* "galliot"dur. İtalyanca *galea*'nın küçültme biçimi olarak Batı Akdeniz dillerinde kullanılır. Portekizce ve İspanyolca *galeota*, Fransızca *galiote* veya *galeotta*'dır. Kelime Arapçada da mecvuttur.

Türkçeye Fransızcadan girmiştir.

Bir kavram, birden fazla kelime ile karşılanabilir. Dilde bu durum, eş anlamlılık olarak ifade edilir. Terim bilimi açısından eş anlamlı terimlerin çokluğu karmaşaya yol açacağı için terim türetirken bir kavramın tek bir terim ile karşılanabilmesine yani kavramın tekadlı olmasına özen gösterilir. Böylece bilim, sanat ve meslek dalları içinde kullanılan terimler hususunda standart yakalanmış olur.

gulet *isim, denizcilik, Fransızca goélette* İki direkli, yelkenli savaş gemisi.

Kelimenin Kubbealtı Lugati'ndeki biçimi *gulet/golet'*tir. "Eskiden korsanlar tarafından, bugün sâdece gezi ve spor teknesi olarak kullanılan iki direkli, randa yelkenli, 50 ilâ 200 tonluk, ince zarif yelkenli gemi(Direk sayıları ve ağırlıkları daha fazla olan guletler de yapılmıştır)" anlamına gelmektedir.

Tıngır ve Sinapian'ın Istılahat Lugati(1892)'nde *gulet* kelimesinin Fransızca *goélette* kelimesinden alıntılandığı belirtilir ve "uskuna ve gulet denilen gemi" olarak tanımlanır. Fransızca *goéland* "balıkçıl kuşu" sözcüğünden +*et* ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük, Fransa'nın Breton bölgesinin resmi dili olan Bretonca *gwelan* sözcüğünden alıntıdır Kelimenin türetilmesinde sözü geçen taşıt ile balıkçıl kuşu arasındaki görsel benzerlik dikkat çekicidir. Bu noktada gagasının uzun olması sebebiyle balıkçıl kuşunun yaptırmış olduğu çağrışım öne çıkmaktadır. Terim türetmede dış dünyadaki varlıkların zihinde oluşturduğu çağrışımlar, kelimenin akılda kalması açısından önemlidir. Bunun yanında, tanımda verilen *uskuna* kelimesi Türkçe sözlükte bulunmamakla birlikte *ıskuna* biçimi sözlükte denizcilik terimi olarak bulunmakta ve İngilizceden alıntılandığı belirtilmektedir. . Anlaşıldığı üzere *gulet* ve *ıskuna* sözlükleri aynı kavramı karşılayan iki ayrı denizcilik terimidir. Bu iki terim arasında eş anlamlılık söz konusudur.

katamaran *Fransızca catamaran* **1.** *isim, denizcilik* Birbirine paralel tutulmuş iki ağaç kütükten yapılan tekne. **2.** *isim* Birbirine bağlanmış iki tekneden oluşan ve gezi tekneciliğinde kullanılan deniz taşıtı. Kelime, 1972 yılının Cumhuriyet Gazetesi'nde şu şekilde geçer: "*Yüzen kreynlerle kaldırma katamaran kurtarma gemisi".* Türkçe Sözlük'te Fransızcadan alıntılandığı belirtilen sözcük, Nişanyan'ın Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü adlı eserinde İngilizce *catamaran* sözcüğünden alıntı olarak geçer. Sözcüğün hem Fransızca hem de İngilizcedeki karşılığı aynıdır.

Sözcük İngilizceye Hindistan'ın güneybatısındaki Tamil Nadu eyaletinde ve Sri Lanka'nın kuzeyinde yaşayan etnik bir grup olan ve Dravid dil ailesine mensup Tamillerin konuştuğu dil olan Tamilceden geçmiştir. Tamilcede *kattumaram* "iki yanında denge çubukları bulunan kayık" anlamına gelmektedir. Bu sözcük, Tamilce *kattu* "bağlamak" ve Tamilce *maram* "tahta, çubuk" sözcüklerinin bir araya getirilmesi ile türetilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus bir isim ve fiilin yanyana getirilerek birleştirme yoluyla başka bir kavramı karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. Türkçede ve diğer bazı dillerde de sözcük ve terim türekirken bu metot uygulanır. Örneğin; bir denizcilik terimi olan baltabaş

kelimesi "baş bodoslaması omurga hattına dikey olarak çelik lamadan yapılmış gemi" demektir ve birleşik bir sözcüktür. İki ismin yan yana gelmesi ile oluşturulmuştur.

konveyör *Fransızca convoyeur* **1.** *isim* Taşıyıcı. **2.** *isim, denizcilik* Koruyucu gemi, refakat gemisi. Kelime 1954 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde şu şekilde geçer: "*Her türlü tulumba, konveyör kayışı, vinç..."*

İngilizce *conveyor* "aktarıcı, sürekli dönen bir bant üzerinde yük taşıyan düzenek" sözcüğünden alıntıdır.

İngilizce *convey* "eşlik etmek, yanısıra gitmek, taşımak, aktarmak" fiilinden *+tor* ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük, Geç Latince aynı anlama gelen *conviare* fiilinden alıntıdır. Geç Latince *viare* "yol almak" fiilinden *con+* ön ekiyle türetilmiştir. Geç Latincedeki *viare* sözcüğü ise Latince *via* "yol" sözcüğünden türetilmiştir. Latince *via* "yol" sözcüğü Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **wegh-ya* biçiminden evrilmiştir. Bu biçim Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **wegh-* "gitmek, götürmek, iletmek" kökünden türetilmiştir.

Konvoy kelimesinin Nişanyan'ın sözlüğündeki tanımı köken bakımından *konveyör* kelimesi ile aynıdır. İtalyanca *convoio* "aynı yola gidenler, kervan" sözcüğünden alıntıdır. İtalyanca sözcük, Geç Latince *conviare* "eşlik etmek, aynı yola gitmek" fiilinden türetilmiştir. Hasan Eren de *konvoy* kelimesinin İtalyanca *convojo* sözcüğünden alıntı olduğunu ve uluslararası bir söz olarak yaygınlaştığını belirtir. Türkçede kelimeler ön ek almazlar ancak son ek alarak türetilebilirler. Terim türetirken ekleme yolu ile yeni sözcükler oluşturmak sözcüğün çağrışımsal değerini arttırdığı gibi akılda kalmasını da kolaylaştırır.

kotra *isim, denizcilik, (ko'tra), Fransızca cotre* **1.** Çoğunlukla bir direkli, randası olan, ince gövdeli yelkenli: "*Açıkta demir atmış kotrayı görüyor musun?"* - Falih Rıfkı Atay. **2.** *isim, (ko'tra)* Irmak ve göl ağızlarında kurulan ve ince kazıklarla kamışlardan yapılma dalyan.

Takvim-i Vekayi adlı gazetede (1835 yılından önce) *kotr* biçiminde geçer. Fransızca *cotre* "küçük yelkenli tekne" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük, İngilizce aynı anlama gelen *cutter* sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük İngilizce *to cut* "kesmek" fiilinden türetilmiştir. *Cut* "kesmek" fiili ile türetilen sözcüklerden bir diğeri de Türkçedeki *aparkat* "bir boks vuruşu" sözcüğüdür. İngilizce *uppercut* sözcüğünden alıntıdır. İngilizce *upper* "üst, yukarı" ve İngilizce *cut* "kesme" sözcüklerinin bileşiğidir. Kelimeler bu şekilde birleştirme yahut ekleme yolu ile türetilebilmektedir.

Kubbealtı Lugati'nde *kotra* kelimesi için yapılan tanım şöyledir: **1.** *isim, Slavca kotra* Mandıralarda gerektiğinde koyunların erkeğini, dişisini ve yavrusunu ayrı ayrı bulundurmak için parmaklık veya çitle ayrılan bölüm, küçük mandıra: "*Satış yapılacağı vakit kasaplar kotraya giderler, hayvanların cinsine, besisine göre malın sâhibi ile çekişe çekişe pazarlık ederek hayırlaşırlardı."* - Mehmet Z. Pakalın. **2.** *isim (Fransızca cotre < İngilizce) denizcilik* Genellikle tek direkli, ince gövdeli, hafif spor yelkenlisi: "*Üç sene, belki beş sene sonra olacaktı benim de bir kotram."* - Tahsin Nâhit. "*Tarabya'da olacak yarıştan bahsederken İngiltere'den gelme birkaç kotra sayıyor."* - Mehmet Rauf.

Görüldüğü gibi bir kelimenin genel dildeki anlamı ile terim anlamı birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Terimler bir bilim, sanat yahut meslek dalına ait özel sözcüklerdir.

kruvaziyer *isim, denizcilik, Fransızca croisière* Büyük gezinti gemisi.

1955 yılının Milliyet Gazatesi'nde kelime; "*Amerika kruvaziyerine çıkmış bulunan Tarsus turist gemisi…"* şeklinde bir cümle içerisinde geçer.

Nişanyan'a göre Fransızca *croisière* "**1.** Bahriyede gözcü gemisi, **2.** Çok sayıda limana uğrayan yolcu gemisi" veya İngilizcede *cruiser* "**1.** Hızlı savaş gemisi, **2.** Kamaralı büyük tekne" sözcüklerinden alıntıdır. Türkçe Sözlük'e göre kelimenin alıntılandığı dil Fransızcadır. Ayrıca *kruvaziyer* kelimesinin İngilizce ve Fransızca karşılıkları da Fransızca *croiser* sözcüğünden türetilmiştir. Bunun dışında İngilizcedeki "çapraz gitmek, aşmak" anlamındaki *cross* fiili de Fransızca aynı anlama gelen *croiser* fiilinden alıntıdır. Görüldüğü üzere aynı kök veya gövdeden farklı anlamlara gelebilecek birden fazla

kelime türetilebilir. Ayrıca Türkçeye alıntı yoluyla girmiş olan bir kelime o dile de başka bir dilden alıntı olarak girmiş olabilir. Öyle ki Türkçeden Fransızcaya daha sonra ise Fransızcadan tekrar Türkçeye geçmiş olan kelimeler vardır.

Bunun yanında bir askerlik terimi olan *kruvazör* kelimesi : *Fransızca croiseur* "Deniz yollarını gözetmek, deniz ve hava filolarına kılavuzluk etmek amacıyla topla silahlandırılmış hızlı savaş gemisi" anlamına gelmektedir: "*Zırhlıları ile, kruvazörleri ile İngiliz donanması orada idi."* - Falih Rıfkı Atay.

Türkçe Sözlük'te her ne kadar askerlik terimi olarak geçse de denizcilikte kullanılan taşıt adlandırmalarından biridir ve az önce bahsettiğimiz İngilizce *cruiser* kelimesinin Türkçedeki karşılığı olması sebebiyle *kruvaziyer* kelimesi ile de bağlantılıdır.

muş *isim, denizcilik, Fransızca mouche* **1.** Altı düz, küçük gezinti vapuru: "*Ertuğrul yatına bir muş yaklaştı. O muştan redingotlu asker üniformalı birçok paşalar çıktılar."* - Yahya Kemal Beyatlı **2.** *isim, özel* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.

Muş lalesi : *isim, bitki bilimi* Ağrı, Muş, Van ve çevresinde süs bitkisi olarak yetiştirilen bir tür lale (Tulipa sintenisii).

Kubbealtı Lugati'ndeki tanım şöyledir : *isim (Fransızca mouche < Latince)* Alt kısmı düz olarak yapılmış küçük gezinti vapuru: "*Bunun içinde minimini muşlar, zarif gondollar…"* - Hâlit Ziya

Uşaklıgil. "*Konuşurken karşımızda lenger-endaz Ertuğrul Yatı'na birçok muşlar yaklaştı."* - Yahyâ Kemal Bunun yanı sıra Kubbealtı Lugati'nde Farsçadan alınan *muş (Farsça mūş)* kelimesi için: Fâre, sıçan tanımı yapılmaktadır : "*Zâhid-i rûbeh-fîrîb eyler riyâ sahbâya lîk / Ettiği bîdâdı nukl-i meclise mûş eylemez"* - Nedim. Bu kelimeden türetilmiş başka tanımlar da mevcuttur :

Mûş-i deştî (sahrâî): Çöl (tarla) fâresi, köstebek.

Mûş-i hurma: Kokarca.

Mûş-i kûr: "Kör fâre" Köstebek.

Mûş-i sultâniyye: Sincabı andıran bir cins fâre.

Muş-gir: *birleşik sıfat ve isim* (Fars. *gir* "tutan" ile) Fâre tutan, yakalayan (çaylak vb.).

Muş-har: *birleşik sıfat ve isim* (Fars. *ḫār* "yiyen" ile) Fâre yiyen (çaylak, akbaba vb.).

Mûşek: *isim* (Fars. küçültme eki *-ek* ile) 1. Fâre yavrusu, küçük fâre. 2. Daha çok Kuzey Afrika'da bulunan misk fâresi.

Yazılışları aynı olup anlamları farklı olan eş sesli kelimeler; kullanıldıkları alanlara göre farklı kavramları karşılamakta ve farklı alanların terimlerini oluşturmaktadırlar.

ponton *Fransızca ponton* **1.** *isim, denizcilik* Batmış gemileri askıya alma işinde kullanılan büyük duba.

2. *isim* Yat limanlarında yatların yanaşması için zincirle karaya bağlı sabit duba. **3.** *isim* Tombaz.

Mehmed Bahaeddin'in Yeni Türkçe Lugat(1924) adlı eserinde *ponton* "köprü dubası" olarak tanımlanır.

Fransızca *ponton* "duba, dubalarla yapılan yüzer köprü" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük, Latince *pontōn* "yüzer platform, sal" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince *pons, pont* "köprü" sözcüğünden türetilmiştir. Latince sözcük, Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan**pont* "yol, geçit" biçiminden evrilmiştir. Bu biçim ise Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **pent* "ayak basmak, yürümek" kökünden türetilmiştir. Eski Farsça *patha-*, Eski Yunanca *pátos* "yol, patika" ve *póntos* "geçit" > "deniz", Latince *pons, pont-* "köprü", İngilizce *path,* Almanca *pfad* "ayak yolu" sözcükleri ve

Bulgarcadan alıntılanan *patika* sözcüğü aynı köktendir.

Kubbealtı Lugati'ne göre kelime şu anlamlara gelir : *isim, (İtalyanca ponton <Latince)* **1.** Gemi kurtarma işlerinde yüzdürücü olarak kullanılan düz tabanlı duba. **2.** Bunların veya boş silindirlerin yanyana dizilmesinden meydana gelen geçici köprü taşıyıcısı.

Hasan Eren'in sözlüğünde *ponton* "büyük duba" olarak tanımlanır. İtalyancası *pontón* "pontoon"dur. Latince *ponto* sözünden gelen *pontón* biçimi, Akdeniz dillerinde yaygındır.

şat *isim, denizcilik, Fransızca chatte* Sığ sularda ağır yükleri taşımak için kullanılan, altı düz bir çeşit tekne: "*Bordadan aşağı şatlara inip torbaları şata bırakarak eli boş geri dönüyor."* - Zeyyat Selimoğlu Kubbealtı Lugati'ne göre *şat* : *isim, Fransızca chatte*. Sığ sularda yük taşımakta kullanılan altı düz bir çeşit saç tekne.

Arapçadan alıntılanan *şat* sözcüğü : *isim, Arapça şatt*. Büyük nehir: "*Gözüm yaşını şat ederem âlemi Bağdâd / Andan girü gönlümü dil-şâd ediserem*" - Kadı Burhâneddin. "*Cûy-ı eşkin kûy-ı yâre irgürür*

(eriştirir) mânend-i şat" - Şeyhülislâm Yahyâ.

Şattu'l-Arap: Dicle ve Fırat'ın birleşmesinden meydana gelen büyük nehir.

Türkçede yazılışı aynı olan iki kelime, alıntılandığı dildeki anlamlarına gore Türkçede de anlamsal farklılıklar gösterebilir. Yazılışı aynı, anlamları farklı olan bu tür kelimeler eşadlıdır.

5.İngilizceden Alıntı Terimler

dingi *isim, denizcilik, İngilizce dingy* Bir çifte kürekli küçük patalya.

Kubbealtı Lugati'ne göre kelimenin kökü belli değildir ve kelime şu şekilde tanımlanır: **1.** Bir çifte kürekli küçük savaş gemisi sandalı, küçük patalya. **2.** Askerî uçaklardaki kauçuktan şişirme sandal. **3.** Yelkenli veya motorlu küçük yarış teknesi.

Hasan Eren *dingi* kelimesini "Bir çifte kürekli küçük patalya" olarak tanımlar ve o da kelimenin kökeninin bilinmediğini söyler. Türkçe Sözlük'e göre kelime İngilizcedeki *dingy* kelimesinden alıntıdır. Görüldüğü gibi kelime, İngilizcedeki telaffuz şekli ile Türkçeye geçerek aslında Türkçeleşmiştir. Alıntı kelimeleri orijinal biçimleri ile kullanmak yerine Türkçeye uygun şekilde yeniden düzenlemek, telaffuzdaki karışıklığı da ortadan kaldıracaktır.

dretnot *isim, denizcilik, İngilizce dreadnought* XX. yüzyılın başlarında kullanılan bir zırhlı tipi: "*Mazideki sal, bugün dretnottur."* - Ömer Seyfettin.

Donanma Cemiyeti'ne ait 1915 tarihli Donanma adlı dergide "*'Dretnot kruvazörler' denilen harp kruvazörleri sınıfına mensup gemilerdir."* şeklinde ve 1918 yılında yayımlanmış olan Hukuk-ı Beşer Gazetesi'nde "*Toplar, tahtelbahirler, dretnotlar, ila ahiri..."* biçiminde geçer.

Dretnot kelimesi, İngilizce *dreadnought* "İngiltere'de 1906'dan itibaren imal edilen bir tür savaş gemisi" sözcüğünden alıntıdır. İngilizcedeki *dreadnought* sözcüğü birebir çeviride "hiç korkmaz" olarak çevrilir. İngilizce *dread* "kork(mak)" ve İngilizce *nought* "hiç" sözcüklerinin birleştirilmesi yolu ile oluşturulmuştur.

Kubbealtı Lugati'ne göre *dretnot* : *isim, İngilizce dreadnought.* Zırhlı bir savaş gemisi tipi (İngilizler tarafından yapılıp 1906 yılında denize indirilen, 305 milimetrelik 10 topu ve muhriplere karşı 24 topu bulunan bir zırhlının ismi iken sonradan bu tipteki zırhlılara ad olmuştur): "*Kuin Elizabet, Hud dretnotları, bütün taretleriyle Murat dağlarından bir otuz sekizlik salvo yapsaydılar İzmir'e genç zâbitten ve yağız Mehmetçik'ten önce ulaşamazlardı"* - Aka Gündüz.

ıskuna *isim, denizcilik, İngilizce schooner* Brikten küçük, iki direkli bir tür yelkenli gemi.

Ahmed Vefik Paşa'nın 1876 tarihli Lehce-ı Osmani'sinde *ıskuna* kelimesi şu şekilde tanımlanmaktadır: *İngilizce iskuner*. Brikin küçüğü, latin yelkenlisi.

İngilizce *schooner* "bir tür yelkenli tekne" sözcüğünden alıntıdır. Kelime ilk kez 1713 yılında İngiliz tekne yapımcısı Andrew Robinson tarafından kullanılmıştır. İngilizce sözcük, İngilizce *scoon* "su

yüzeyinde kaydırmak, kayarak gitmek" fiilinden alıntıdır. Kubbealtı Lugati'nde *uskuna* biçiminde bir tarih terimi olarak geçer. İngilizce *sconner* kelimesinden alıntıdır ve "Osmanlı donanmasında 27 zirâ boyunda iki direkli bir yelkenli tipi" olarak tanımlanır: "*1831'de yapılan bir uskunanın on altı topu ve doksan mürettebâtı vardı"* - İsmâil H. Uzunçarşılı.

Bir terim, kullanıldığı bilim dalı, sanat alanı yahut meslek kolu içinde farklı anlamlar kazanabilir. Bu sebeple terim incelemelerinde terimin farklı alanlardaki kullanımlarını da göz önünde bulundurarak terimi incelenen bilim dalı, sanat alanı yahut meslek kolu içinde değerlendirmek gerekir.

istimbot *isim, denizcilik, İngilizce steamboat* Çatana: "*Kalamış'tan istimbota binildiği vakit neşeler tezayüt etmişti."* - Memduh Şevket Esendal.

Kubbealtı Lugati'nde *istimbot* kelimesi şu şekilde açıklanır: *isim, İngilizce steamboat*. Buharla işleyen filika büyüklüğünde deniz teknesi, küçük vapur, çatana: "*Bu sesler kayıklarda, istimbotlarda önümüze çıktı, arkamıza düştü"* - Rûşen E. Ünaydın.

Ahmed Rasim'in Şehir Mektupları(1898) adlı eserinde "*kayık, mavna, brik, uskuna, yelkenli, istimbot zaviyesi"* şeklinde geçer. İngilizce *steamboat* "buharlı gemi" sözcüğünden alıntıdır. Kelime hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için Türkçedeki *istim* ve *bot* kelimelerini ayrı ayrı incelemek gerekir. *İstim* kelimesi Ahmed Vefik Paşa'nın Lehce-ı Osmani(1876)'sinde "Buhar, vapur kazanının buğusu, galat-ı fahişi islim" olarak tanımlanır. Bu kelime İngilizce *steam* "buhar" sözcüğünden alıntıdır. İngilizce sözcük, Germence aynı anlama gelen ve yazılı örneği bulunmayan **staum*- biçiminden evrilmiştir. *İslim* kelimesi ise Türkiye Türkçesindeki *istim* "buhar" sözcüğünden evrilmiştir. Türkçe sözcük, İngilizce aynı anlama gelen *steam* sözcüğünden alıntıdır. Hatta bu sözcükten *islim tutmak* "gerekli koşulların olgunlaşmasını beklemek", *islim arkadan gelsin* "önce istenilen iş yapılsın, gereken şartlar sonradan yerine getirilsin" anlamında kullanılan deyimler ve *islim kebabı* " beyaz veya kırmızı etin dilimlenmiş ve kızartılmış patlıcana bohça gibi sarılarak fırında pişirilmesiyle hazırlanan bir kebap türü" gibi bir birleşik sözcük de türetilmiştir.

Türkçe Sözlük'te *bot* kelimesi: *İngilizce boat* **1.** *isim* Küçük gemi: "*Şu botta bu kadar er var, içlerinde gözüm bir seni tuttu."* - Haldun Taner. **2.** *isim* Ağaç, plastik veya kauçuktan yapılmış küçük sandal. *Bot* kelimesi ile bir araya getirilerek türetilmiş olan Türkçe sözlüklerden birkaçı şunlardır: *borda botu* "bordanın temizlenip boyanmasında kullanılan küçük hizmet filikası", *çıkarma botu* "çıkarma harekâtında kullanılan, çıkarma yerine kadar gemide götürülen özel yapılmış bot", *hücumbot* "Görevi saldırmak olan, torpidolarla donatılmış, keşif ve karakol görevlerini de yapan, çok hızlı, küçük savaş gemisi" v*aragele botu "* İki nokta arasında ulaşımı sağlayan bot". Bu kelimelerden borda botu ve varagele botu denizcilik terimi, çıkarma botu ve hücumbot ise askerlik terimi olarak kullanılmaktadır. Denizcilikle alakalı askeri terimler hem denizcilik hem de askerlik alanına dahil edilebilir.

Türkçedeki *bot* kelimesi İngilizce *boat* "tekne, gemi" sözcüğünden alıntıdır. İngilizce sözcük Germence yazılı örneği bulunmayan **boit*- "kano, sandal, tekne" biçiminden evrilmiştir. Bu sözcük Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **bhoid*- biçiminden evrilmiştir. Bu biçim Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **bheid*- "yarmak" kökünden türetilmiştir.

kik *isim, denizcilik, İngilizce gig* Futa: "*Kısacık boyuyla üç çifte kikine yerleşerek dümen kullanırdı."*- Abdülhak Şinasi Hisar.

M. N. Özön'ün Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü(1961)'nde *kik* "uzun ve dar sandal" olarak tanımlanır.

İngilizce *gig* "dar uzun yarış kayığı" sözcüğünden alıntıdır. Kubbealtı Lugati'ne göre *kik : İngilizce kick.* Iskarmozları küpeşte dışında olan çok dar ve uzun bir yarış kayığı: "*Dîvanhânede vazîfeli olanların emrinde ise dâima bir kik bulunurdu."* - Sâmiha Ayverdi.

Görüldüğü gibi Türkçe Sözlük'te *kik* kelimesi için kelimenin eş anlamlısı olan *futa* karşılığı verilerek araştırıcı *futa* maddesine yönlendirilmiş ve kelime yeniden tanımlanmamıştır. Terimler arasındaki eş anlamlılık, dilin standartlaşmasını zorlaştırdığı gibi alanın uzmanları arasında da karışıklığa yol açar.

Henüz kendi konuşurları arasında terim noktasında ayrılıklar yaşayan bir alanı, mesleği, bilim dalını yahut sanat kolunu dünyaya tanıtmak çok daha zor olacaktır. Bu sebeple belirlenen alan içinde terimler arasında birlik sağlanmak, standartlaştırma(ölçünleştirme) çalışmaları yapılmak zorundadır.

skavut *isim, denizcilik, İngilizce scout* Çok hızlı gidebilen bir tür keşif gemisi.

İngilizceden alınan bu kelime Türkçeye telaffuz edildiği şekilde girmiştir. Türkçe kelimelerde iki ünlü ses yanyana gelemeyeceği için bu seslerin arasında bir *v* sessizi türemiştir. Alıntı kelimelerde kelimeyi Türkçenin yapısına uygun hale getirmek o kelimeyi Türkçeleştimek anlamına gelir. Türkçeleşmiş ve dile bütünüyle yerleşmiş olan kelime, artık o dilin bir parçasıdır.

skif *isim, denizcilik, İngilizce skif* İçine yalnız kürek çekenin girebildiği çok uzun ve çok dar yarış kayığı. Kelime direkt olarak alıntılandığı dil olan İngilizcedeki kullanım şekli ile Türkçeye girmiştir. Yazılışı ile okunuşu aynı olan bu kelime Türkçeye girerken herhangi bir biçimsel ve anlamsal değişime uğramamıştır.

şarpi *isim, denizcilik, İngilizce sharpie* Altı düz, üçgen biçiminde tek direkli, iki yelkenli, iki kişilik tekne.

Kubbealtı Lugati'ne göre kelimenin tanımı şu şekildedir: *isim, (Fransızca sharpie < İngilizce)* Altı düz, iki yelkenli, tek direkli, iki kişilik, salma omurgalı spor ve yarış teknesi. Kelime, İngilizceden telaffuz edildiği biçimde alınmıştır.

torpido *(torpi'do), Almanca Torpedo* **1.** *isim* Otomobillerde, içinde sürücü için gerekli şeylerin bulunduğu kapaklı küçük bölme, torpido gözü. **2.** *isim, denizcilik* Torpido bot: "*Torpido ile hücum edip de Frenk zırhlısını batıranlar içinde Ahmet de vardı."* - Aka Gündüz. **3.** *isim, denizcilik* Torpil. Türkçe Sözlük'te *torpido bot, torpido gözü* ve *torpil* kavramları şu şekilde tanımlanır *:*

<u>torpido bot :</u> *isim, denizcilik, (torpi'dobot), İngilizce torpedo-boat* Torpil atmaya yarar, küçük ve çok hızlı giden savaş gemisi, torpido.

<u>torpido gözü :</u> *isim* Torpido.

<u>torpil :</u> *isim, denizcilik* Savaş gemilerinde su altı silahı olarak kullanılan büyük bomba, torpido.

Görüldüğü gibi bir kavram birbirinden farklı anlamlara gelebilecek iki veya daha fazla terimi karşılayabilir, hem genel dilde hem de terim dilinde farklı karşılıklar edinebilir. Ayrıca tamlama yolu ile Türkçede yeni kavramlar türetilebilir.

Nişanyan'ın sözlüğünde *torpito vapuru* kavramı geçer ve "(İngilizce torpedo-boat) bomba atan küçük savaş gemisi" olarak tanımlanır: *"mübayaasına külliyetli fedakârlıklar ihtiyar olunan torpito vapurları…" Torpido gözü* kavramı ise "otomobilde küçük dolap" anlamına gelir ve 1960 yılının Milliyet Gazetesi'nde "*otomobilinin torpido gözünde tabanca bulunan Mualla Mukadder…"* şeklinde geçer. İngilizce *torpedo*

"**1.** Çarpan balığı, **2.** Su altı bombası" sözcüğünden alıntıdır. İngilizce sözcük, Latince *torpedo* "çarpan balığı" sözcüğünden türetilmiştir. Bu sözcük Latince *torpere* "uyuşturmak, sersemletmek" fiilinden *+do* ekiyle türetilmiştir. Türkçeye özgü olan *torpido gözü* deyiminin kaynağı ise anlaşılamamıştır ancak Türkçedeki *çekmece* kelimesi için kullanılan *masanın gözü* ifadesine benzetilerek türetilmiş olması muhtemeldir. Bu deyimin İngilizcesi *glove compartment,* Fransızcası ise *boîte àgants*'dır.

Torpil kelimesi Basiretçi Ali Bey'in İstanbul Mektupları(1873) adlı eserinde "*denize torpiller atarak ateşleyip de birçok hayvanatı (...) itlaf edişlerine teessüf olunur."* biçiminde geçer. Kelime mecaz olarak "kayırıcı, arka" anlamına gelir. Fransızca *torpille* "**1.** Çarpan balığı, raia torpedo, **2.** Su altı bombası, **3.** Bir projeyi batırmak amacıyla gerçek niyetini belli etmeden müdahale etme" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *torpillus* "çarpan balığı" sözcüğünden türetilmiştir. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *torpedo, torpedin-* sözcüğünden evrilmiştir.

Kubbealtı Lugati'ne göre *torpido* : *(İngilizce torpedo < Latince)* **1.** Torpil atmakta kullanılan ve çok hızlı giden küçük savaş gemisi, torpidobot. **2.** Baş tarafında patlayıcı madde bulunan ve atıldığı hedefi deniz içinden süratle gidip vuran savaş silâhı, torpil. torpido gözü : Otomobillerin içinde sağ ön kısımda, sürücünün bâzı şeyler koyduğu kapaklı bölme. torpidobot : *(İngilizce torpedo-boat)* Hafif silâhlarla donatılmış, torpil atabilen, çok hızlı hareket eden küçük savaş gemisi, torpido.

6.İtalyancadan Alıntı Terimler

algarina *(algari'na), İtalyanca argagno* **1.** *isim, denizcilik* Ağır bir şeyi denizden çıkarma veya denize indirme işinde kullanılan büyük vinçli deniz teknesi. **2.** *isim* Bazı gemilerin baş veya kıç tarafından eğik olarak uzatılmış bulunan makaralı, kısa ve kalın dikme.

Hasan Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü adlı eserinde kelimeyi şu şekilde inceler: *algarna>algarina* **1.** Gemilerin baş veya kıç tarafından uzatılan bastikalı veya makaralı kısa ve kalın dikme. **2.** Ağır bir şeyi denizden çıkarmak veya denize indirmek işinde kullanılan büyük vinçli deniz teknesi. Kelime İtalyanca a*rgagno* "main purchase" olarak geçer ve Venedik'te kullanılan *argagno*'nun **organium*'dan geldiği anlaşılmaktadır.

Kubbealtı Lugati'ne göre *algarina/algarna : isim, (İtalyanca argagno)* Demir şamandıraları, ağır cisimleri kaldırmak, batık gemileri vb. şeyleri denizden çıkarmak, askıya alıp sığ yerlere sürüklemek gibi işlerde kullanılan, büyük vinç tertîbatlı deniz teknesi veya duba.

barça *İtalyanca barza* **1.** *isim, eskimiş, denizcilik* Orta Çağda kullanılan kürekli ve yelkenli taşıma gemisi.

2. *isim, eskimiş* Kalyon türünden küçük savaş gemisi.

Kubbealtı Lugati'ne göre *barça : isim, (İtalyanca barza)* Eskiden hem taşıt hem savaş gemisi olarak kullanılan, altı düz bir kalyon çeşidi (Barçalarda top da bulunurdu) : "*Bir mavuna ve bir barçada beşer yüz kâfir var idi."* - Kâtip Çelebi'den Seçmeler.

Dilde "En Az Çaba Yasası" hakimdir. Her dilin kendi içinde sıklıkla kullandıkları yahut yatkın olmadıkları sesler vardır. Bir dilin konuşurları kelimeleri alışkın oldukları seslerle ifade etmek ister. Örnegin; Türkçede kelimeler *r* ve *l* sesleri ile başlamadığı için Anadolu ağızlarında bu ses ile başlayan kelimelerin başına bir *i* sesi getirilerek kelime telaffuz edilir (ramazan> iramazan, limon> ilimon). Burada da İtalyanca olan *barza* kelimesi zamanla Türkçe içine evrilerek *barça* biçimini almıştır.

baştarda *isim, denizcilik, tarih, İtalyanca bastarda* Osmanlı donanmasında yer alan kadırga cinsinden bir savaş gemisi türü.

Kubbealtı Lugati'nde *baştarda/baştarde/bastarda* : *isim, (İtalyanca bastarda)* Eskiden deniz savaşlarında kullanılan, 26 veya 36 çifteli, bir küreği beş veya yedi kişi tarafından çekilen, çektiri cinsinden gemi: "*Kapudan (Kaptan) Paşa baştardası ile alaydan ayrılıp bir düşman gemisine çattığı sırada fenerlerinden kapudan gemisi olduğu anlaşılır, düşman onun gemisini sarar ve kapudan şehit düşer"* -

Kâtip Çelebi'den Seçmeler. "*Paşa baştardasının uzunluğu 70 arşındır"* - Kâtip Çelebi'den Seçmeler. "*Deryâ-yı aşka dün beni baştarda eyledi / Bir tâne al fesli Cezâyirli âfeti"* - Nedim.

Hasan Eren'in sözlüğünde kelime *baştarda* ve *bastarda* olarak yer alır ve "orta boy kadırga; sancak beyi gemisi" olarak tanımlanır. İtalyancada *bastarda,* İspanyolcada *bastardo/bastarda,* Fransızcada *bastard/bastarde/batarde* şeklindedir. Türkçeye İtalyancadan girmiştir. İtalyancası *bastarda* olan kelimenin Türkçeye *baştarda* olarak girmesinin sebebi Türkçede sert ünsüzlerin birbirini takip etmesinden kaynaklanmaktadır. Kelimenin içindeki *t* sert ünsüzü, *s* yumuşak ünsüzünün *ş* sert ünsüzüne dönüşmesine sebep olmuştur. Dil, kendi doğal süreci içerisinde kurallarını her zaman uygular.

fırkata *isim, eskimiş, denizcilik, (firka'ta), İtalyanca fregata* 10-15 çift kürekli, hızlı, eski bir savaş gemisi.

Hasan Eren'in sözlüğündeki tanım ve sözcüğün alıntılandığı dildeki karşılığı Türkçe Sözlük ile aynıdır. Kubbealtı Lugati'nde kelime *firkate/firkata* olarak geçer ve şu şekilde tanımlanır : *(İtalyanca fregata)* Buharlı gemilerin îcâdından önce Osmanlıların savaşlarda gözetleme, karakol, haberleşme, büyük gemileri çekme gibi işlerde kullandıkları, 10–17 çift kürekle veya yelkenle hareket eden, bir ambarlı, uzun, dar, süratli teknelere verilen isim (*Firkate* ince donanma sınıfından olup nehirlerde de kullanılırdı) : "*Cenk ederek yetmiş pâre firkatesini feth edip…"* - Evliyâ Çelebi. "*On oturaktan on yediye varınca firkatedir"* Kâtip Çelebi'den Seçmeler. "*1147 hicri – 1734 mîlâdî târihli bir vesîkaya göre Birecik tersânesinde altmış adet nehir gemisi yaptırılmaya teşebbüs edilmişti. Bunlardan yirmi tânesi firkate ve kırk tânesi de daha küçük gemilerden olacaktı"* - İsmâil H. Uzunçarşılı.

Yukarıda incelediğimiz *fırkateyn* (İtalyanca *fregattino*) kelimesi de *fırkata* kelimesinin İtalyancası olan *fregata* kelimesinden türetilmiştir.

filika *isim, denizcilik, (fili'ka), İtalyanca feluca* Cankurtaran sandalı: "*Filika hafif hafif sallanıyor, denizin alçalıp yükselmesine ayak uydurmuş."* - Zeyyat Selimoğlu. cankurtaran sandalı: *isim, denizcilik* Deniz kazalarında veya gemi batmak üzereyken insanları kurtarmaya yarayan motorlu, kürekli sandal, filika.

Evliya Çelebi 1683 yılından önce yazdığı Seyahatname'sinde *filika* kelimesinden "*yüz pāre sandal ve filikalar ile limana imdādları girecek mahallde"* şeklinde bahseder. İtalyanca *feluca* "Mısır'a özgü bir tür küçük yelkenli tekne" sözcüğü ile eş kökenlidir. İtalyanca sözcük Arapça aynı anlama gelen *fulk* veya *falūka(t)* فلوكة/فلك sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcük Eski Yunanca aynı anlama gelen *ephólkion*ε φόλκιον sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük, Eski Yunanca *ephélkō* εφέλκω "ardından çekmek, sürüklemek" fiilinden *+ion* ekiyle türetilmiş olabilir ancak bu kesin değildir.

İtalyanca *feluca* (aynı anlamda) Mısır kökenli olmalıdır. Ancak sözcüğün Türkçe telaffuzu, Rumca veya İtalyanca yoluyla bir alıntı düşündürür. Kelime Arapçadan direkt olarak alıntılansa idi *felüke* şeklinde olması beklenirdi. Yunanca sözcük, M.S. 2. yüzyılda İskenderiyeli Athenaeus'tan beri kaydedilmiştir.

Ancak Eski Yunanca *ephélkō* εφέλκω fiilinden türetilmesi yakıştırma olabilir.

Kubbealtı Lugati'ne göre *filika* : *İtalyanca felucca* Gemilerin kürek veya yelkenle yürütülen değişik tip ve büyüklükteki sandallarına verilen isim.

filikacı: *isim* Filikalara bakmakla görevli kimse.

filikacıyan: *isim* (Farsça çoğul eki *-ān* ile) Filikacılar : "*(…)Buzcular yirmi dört, saray aşçıları on bir, filikacıyân-ı sadr-ı âlî altı, bu cemâatlerin her birinin aynı miktârı muhâfaza eyledikleri 1216, 1220, 1226 (Hicrî) senelerine âit vesîkalarda da görülmektedir."* - İsmâil H. Uzunçarşılı.

Hasan Eren'in sözlüğünde *filika* < *filuka* "gemi sandalı" olarak tanımlanır. İtalyancası *feluca "felucca"*dır.

Eren, Bütün Akdeniz dillerinde kullanılan *feluca* adının kökeninin bilinmediğini söyler.

gali *(ga'li), İtalyanca galea* **1.** *isim, denizcilik* Alçak ve altı düz gemi. **2.** *isim* Gemilerin üst güvertelerinde ve palavralarında bulunan mutfak.

Kubbealtı Lugati'ne göre *gali* : *isim, denizcilik* Eskiden Akdeniz'de yelken ve kürekle işletilen havâlesiz, altı düz gemi: "*Yıldırım Bâyezid'in eline esir düşenlerden biri olan Amiral Boucicaut, 22 Haziran 1399'da İstanbul'u muhâsara eden Türkler'e karşı Bizans başşehrini kurtarmak için dört yelkenli ve iki kadırga ile Napoli'ye gelip orada sekiz galiden mürekkep bir Ceneviz donanmasıyle birleştikten sonra Çanakkale boğazından içeri girmiş ise de…"* - İsmâil H. Uzunçarşılı.

Türkçe olmayan kelimenin kökü bulunamamıştır.

karavela *(karave'la, l ince okunur), İtalyanca caravelle* **1.** *isim, eskimiş, denizcilik* Büyük deniz teknesi.

2. *isim, eskimiş* Gemilerde denizcilik kurallarına aykırı durum.

Nişanyan'ın sözlüğünde kelimenin İtalyanca okunuşu olan *karavel* sözcüğü geçer.

Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'sinde(1521) "*Bu karavelanüŋ reīsine Mesir Anton Ceneviz dérler"* cümlesi kelimenin geçtiği en eski kaynaktır. İtalyanca *caravella* veya Fransızca *caravelle* "bir tür yelkenli gemi" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Portekizce aynı anlama gelen *caravela* sözcüğünden alıntıdır. Kahane ve Tietze'nin The Lingua Franca in the Levant adlı eserinde bu sözcük, Geç Latince *carabus* "bir tür küçük tekne" sözcüğünün küçültme hali olarak geçer. Geç Latince sözcük, Eski Yunanca *kárabos* κάραβος "**1.**

Kabuklu böcek, **2.** Bir tür küçük tekne" sözcüğünden alıntıdır.

Kubbealtı Sözlük'te *karavela/karavele* (*l* ince) : *isim, (İtalyanca caravella < Portekizce caravela)* **1.** *eski.* Denizcilerin büyük teknelere verdikleri isim: "*Ol limana Cicilya (Sicilya)dan kalyonlar ve karaveleler buğday iletir."* - Kitâb-ı Bahriye. **2.** Denizcilik kurallarına aykırı, düzensiz, nizamsız durum. <u>karavele hâlinde:</u> Düzensiz, nizamsız şekilde.

<u>karavele kaplama:</u> *denizcilik* İç kaplamaları çapraz, dış kaplamaları baştan kıça doğru boydan boya döşenmiş iki kat kaplama.

Hasan Eren sözcüğü "büyük deniz teknesi" olarak tanımlar. Kelimenin Akdeniz dilleri yoluyla (Örneğin İtalyanca *caravella "caravel"*) Portekizceden alındığı anlaşılmaktadır. Portekizce caravela "gemi" anlamına gelen caravano türevi olarak belli başlı Akdeniz dillerinde geçmektedir.

limbo *(li'mbo), İtalyanca limbo* **1.** *isim, denizcilik* Irmaklarda, sığ sularda yük taşıyan bir tekne türü.

2. *isim* Bir ticaret gemisinin içindeki yükü, bordasına yanaşan başka bir gemiye aktarma işlemi.

Kubbealtı Lugati'ne göre *limbo : isim, (İtalyanca limbo)* **1.** Nehir ve ırmaklarda, sığ sularda yük taşıyan bir çeşit yassı tekne. **2.** Bir ticâret gemisinin içindeki ticârî yükü bordasına yanaşan başka bir gemiye aktarma işi.

Görüldüğü gibi bir terim birden fazla kavramı karşılamaktadır. Böylece aynı bilim dalının terimleri arasında eş seslilik oluşur. Hasan Eren *limbo* kelimesini "ırmaklarda yük taşıyan bir çeşit tekne" olarak tanımlar ve Türçede *limba/limbe* olarak da geçtiğini belirtir.

manyat *İtalyanca menaida* **1.** *isim, denizcilik* Alamanadan küçük, üç çifte balıkçı kayığı. **2.** *isim* Bu kayıklarla atılıp karadan çekilen küçük ağ.

Kubbealtı Lugati'nde *manyat* : *isim, (İtalyanca menaida)* **1.** Üç çifte balıkçı kayığı. **2.** Bu kayıklarla atılan ve sâhilden çekilen balık ağı: "*Voli, manyat, gırgır, olta, çapari; bunlarla tutarlar."*- Burhan Felek. Hasan Eren kelimeyi "alamanadan küçük, üç çifte balıkçı kayığı" olarak tanımlar. Bu kayıklarla atılıp karadan çekilen küçük ağa da *manyat* adı verilir. Hasan Eren'in sözlüğünde kelimenin Türkçeye Rumcadan girdiği ifade edilir ancak Rumca karşılığı bulunamamıştır. Bu sebeple İtalyancası verilmiş olabilir.

patalya *isim, denizcilik, (pata'lya), İtalyanca battella* Her iki küreği bir kişi tarafından çekilen, birden üç çifteye kadar savaş gemisi sandalı.

Kubbelaltı Lugati'ne göre : *isim, İtalyanca battella* **1.** Birden üç çifteye kadar küreği bulunan savaş gemisi filikası. **2.** *Redhouse. Şemseddin Sâmi.* Çok küçük tek kişilik kayık.

Hasan Eren'in sözlüğünde kelime "her iki küreği bir kişi tarafından çekilen, birden üç çifteye kadar küreği bulunan savaş gemisi sandalı" olarak tanımlanır. İtalyancası *battella* "little craft"dır. İspanyolcada *batel*, Fransızcada *bateau* olarak kullanılır.

Kuşçuların kuşları tuzağa çekmek için kullandıkları doldurma kuşa da *patalya/padalya* adı verilmektedir. Bir terim bu şekilde iki farklı kavramı karşılayabilmektedir.

salapurya *isim, denizcilik, (salapu'rya), İtalyanca scialuppa* Ticaret eşyası taşımakta kullanılan, 10-15 tonluk, üçgen biçiminde yelkeni olan ticaret gemisi: "*Fakat kotranın altındaki safra onu kurtarır da safrasız salapurya birdenbire alabora oluverir."* - Necip Fazıl Kısakürek. salapurya gibi: çok büyük olan veya ayağa büyük gelen (ayakkabı).

Sözlüklerde *salapuriya* şeklinde de geçer ve "geniş tabanlı tekne" olarak tanımlanır.

Ahmed Rasim, Şehir Mektupları(1897) adlı eserinde "*ne biçimsiz herif! Salapurya gibi ayağıyla az kaldı çiğneyecekti..."* şeklinde kelimeyi kullanır.

İtalyanca *slabri* "Doğu Akdeniz'e özgü tek yelkenli balıkçı kayığı" sözcüğünden alıntıdır. İtalyanca sözcük Fransızca *slabre* "Kuzey Denizinde ringa balığı avında kullanılan bir tür tek yelkenli tekne" sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcük Holandaca aynı anlama gelen *sloep* sözcüğü ile eş kökenlidir. Holandaca sözcük Eski Yüksek Almanca *slaipfa* "çekici, trol" sözcüğü ile eş kökenlidir.

Kubbealtı Lugati'nde *salapurya: isim, (< İtalyanca slabri < Fransızca)* Kendine mahsus üçgen biçiminde bir yelkeni olan ve 10 – 15 ton yük taşıyabilen, mavnadan küçük ticâret kayığı: "*Yat hareket etmek üzere iken başları döndüren, kulakları çınlatan bir tarrâka ile Bebek Koyu'nda gemi, pazar kayığı, salapurya, mavna, ne var ne yok hepsini birden çekti. Rıhtım sökülüyor sandık"* - Yahyâ Kemal. salapurya gibi: Ayağa büyük gelen kaba, hantal ayakkabılar için kullanılır.

Hasan Eren kelimeyi şöyle tanımlar: ticaret eşyası taşımakta kullanılan, 10-15 tonluk, üçgen biçiminde yelkeni olan yük gemisi. Kelime, Felemenkçe *slabber* biçiminden Fransızca *slabre* biçimine oradan da İtalyanca *slabri* sözüne dönüşmüştür. Türkçedeki şekli ise *salapurya'*dır.

şalupa *isim, denizcilik, (şalu'pa), İtalyanca scialuppa* Küçük bir gemi gibi kullanılabilen büyük sandal. Kahane ve Tietze'nin The Lingua Franca in the Levant(1800 yılından önce) adlı eserinde kelime şöyle kullanılır: "*yirmi göz şalupahaneler ve dört köşesine bekçi kuleleri yine Hüseyin Paşa vaktinde bina ve ihdas olundu."*

İtalyanca *scialuppa* "denizcilikte römorkör, çekici" sözcüğünden alıntıdır. İtalyanca sözcük, Almanca aynı anlama gelen *schleppe* sözcüğünden alıntıdır. Almanca *schleppe* "**1.** Römorkör, çekici, nehirde yüzen bir yükü sürükleyerek götüren tekne. **2.** Bir tür nehir teknesi" sözcüğünden alıntıdır. Almanca sözcük, Almanca *schleppen* "sürükleyerek götürmek, ağ veya tekne çekmek" kökünden türetilmiştir. Bu sözcük, Orta Aşağı Almancada aynı anlama gelen *slēpen* sözcüğünden alıntıdır. Orta Aşağı Almancadaki *slēpen* biçimi, Yüksek Almancada *schleifen* (aynı anlamda) sözcüğünün karşılığıdır.

Kubbealtı Lugati'nde kelime dört farklı şekilde karışımıza çıkar : *şalopa/şalope/şalupa/şalupe.* Tanımı ise şöyledir: *isim, (İtalyanca scialuppa)* On iki topu olan, ambarsız, iki direkli, yirmi yedi zirâ uzunluğunda yelkenli, küçük, eski bir savaş gemisi: "*Yirmi göz şalopa-hâneler ve dört köşesine bekçi kuleleri yine Hüseyin Paşa vaktinde binâ ve ihdas olundu."* - Hadîkatü'l-Cevâmi'den. "*Tuna gemilerinden aktarma, şalopa, kırlangıç gemileri Tuna'nın muhâfazası için kullanılıyordu."* - İsmâil H. Uzunçarşılı.

Hasan Eren kelimeyi "büyük sandal" olarak tanımlar. Türkçede "iki direkli küçük gemi" olarak da geçer. İtalyancası *scialuppa*'dır. İspanyolca ve Fransızca gibi Akdeniz dillerinde de kullanılır. İspanyolcası *chalupa*, Fransızcası *chaloupe*'dir.

vardakosta *(vardako'sta), İtalyanca guardacoste* **1.** *isim, eskimiş, denizcilik* Kıyıları koruyan gemi.

2. *sıfat, argo* İri yarı ve gösterişli (kadın): "*Bir bakanlık arabasından çıkan vardakosta bir hanımefendi resmen gelip Kevser Hanım'ın naçiz helasına şeref vermişti."* - Haldun Taner.

Ahmed Vefik Paşa'nın Lehce-i Osmani(1876)'sinde *vardakosta "harif, kabadayı, zıpır; sahil bekçisi olan fırtınaya dayanır gemiler"* olarak tanımlanır.

İtalyanca *guardacosta* "sahil koruma" sözcüğünden alıntıdır.İtalyanca sözcük, İtalyanca *guardia* "koruma, nöbet tutma" ve İtalyanca *costa* "kenar, kıyı" sözcüklerinin bileşiğidir. Venedikçe *vàrdia* veya İtalyanca *guardia* "nöbet, koruma" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Germence yazılı örneği bulunmayan **ward* biçiminden alıntıdır. Germence biçim İtalyanca *guardare* "korumak, gözetmek, nöbet tutmak" fiilinden türetilmiştir. Türkçede kullanılan *v* sesi, sözcüğün standart İtalyancadan ziyade Venedik dilinden alıntı olduğunu gösterir. *Gar* sözcüğü de bizi aynı köke götürür:

gar: *isim, Fransızca gare* Demir yolu ile yolculuk edenlerin gereksinimlerinin geniş ölçüde karşılandığı büyük tren istasyonu.

Eski Fransızca *garer* veya *guarer* "korumak, muhafaza etmek" fiilinden türetilmiştir. Bu sözcük Germence yazılı örneği bulunmayan **waran* veya **weran* "bakmak, gözetmek, korumak" fiilinden alıntıdır. Germence fiil Hint-Avrupa Anadilinde aynı anlama gelen yazılı örneği bulunmayan **wer* biçiminden evrilmiştir. Aynı kökten Almanca *wahren, wehr* "gözetmek,korumak", İngilizce *aware, wary*

"uyanık" kelimeleri türemiştir. Aynı fiilin varyantı olan Germence **wardōn* "gözetmek,beklemek" kökünden Almanca *warten* "beklemek", Fransızca *garde,* İngilizce *guard/ward* "nöbetçi", Fransızca *regarde* bakmak" kelimeleri oluşturulmuştur. Germencedeki *w* sesleri, Fransızcada *gu* sesine dönüşür. *Koster* kelimesi de *vardakosta* kelimesindeki *kost* kelimesi ile bağlantılıdır.

koster: i*sim* Kıyı limanları arasında sefer yapmak üzere inşa edilmiş ve donatılmış küçük yük gemisi.

1954 tarihli Milliyet Gazetesi'nde "*800-1000 tonluk 'koster' tipi küçük şilepler inşası için etüdler yapılmaktadır"* şeklinde geçer. İngilizce *coaster* "kıyı boyunca yol alan küçük yük gemisi" sözcüğünden alıntıdır. İngilizce sözcük, İngilizce *coast* "(ad) kıyı, (fiil) kıyıdan gitmek" sözcüğünden *+er* ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük, Eski Fransızca *coste* "**1.** Kaburga, gövdenin yan tarafı, **2.** Kenar, kıyı" sözcüğünden alıntıdır. Eski Fransızca sözcük Latince *costa* "kaburga, gövdenin yanı" sözcüğünden evrilmiştir.

Kubbealtı Lugati'ne göre *vardakosta : sıfat, (İtalyanca. vardacosta)* **1.** Gösterişli, çalımlı, iri yarı (kimse, özellikle kadın): "*Vaktiyle biz bunların incilisini yapar, birkaç keseye satardık. Vardakosta bir hanımefendi: –Küçüklüğüm hatırıma geldi…"* - Ahmet Râsim. "*Hanım vardakosta bir şey…"* - Fahri Celâl. "*Şişman, boylu boslu, vardakosta bir karı…"* Hüseyin R. Gürpınar. **2.** *isim, eski.* Kıyı muhâfaza gemisi: "*Venedik kâfirinin vardakosta tâbir olunan korsan kalyonları…"* Râşid Târihi.

Hasan Eren kelimeyi şu şekilde tanımlar: **1.** Kıyı koruma gemisi; **2.** a*rgo* Boylu poslu ve gösterişli

(kadın). Akdeniz dillerinde yaygın olarak kullanılır. Portekizcesi *guardacostas*, İspanyolcası *guardacostas,* Fransızcası *garde-côte*'dir.

7.Macarcadan Alıntı Terimler

şayka *isim, denizcilik, (şa'yka), Macarca sajka* Türklerin Karadeniz'deki ırmak kıyılarının korunmasında,

Rus Kazakların kıyılara saldırmada kullandıkları altı düz, yayvan gemi.

Sevan Nişanyan kelimeyi "Karadeniz'e özgü yayvan tekne" olarak tanımlar ve Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde(1683 yılından önce) "*Ol kayıklarını ve Urus-ı menhûs şaykalannı pâdişâhıma arz etdim"* şeklinde geçtiğini ifade eder. Rusça *şayka* шайка "tekne, leğen" sözcüğünden alıntıdır.

Kubbealtı Lugati'nde *şayka : isim, (Macarca sajka < Latince)* Karadeniz'de Osmanlılar'ın kıyıları koruma, Kazaklar'ın ise korsanlık maksadıyle kullandıkları, altı düz ve enli, büyükçe bir kayık biçimindeki, 20 ilâ 50 savaşçısı, 1 ilâ 3 topu bulunan bir nevi savaş gemisi(*Çayka* da denirdi): "*On beş yirmi pâre şaykalar içindeki eşkıyâsıyle ele getirilip…"* - Ferîdun Bey. "*Karaharman önlerinde üç yüz kadar Kazak şaykası ile karşılaşır"* - Kâtip Çelebi'den Seçmeler. "*Başvekâlet Arşivi'ndeki bir vesîkada (Askerî, sene 1150, numara 7314) Karadeniz'e çıkarılacak donanmadan bahsolunurken 'üç kalyon,*

seksen bir kıt'a firkate, elli şayka' diye yazılmış bulunmaktadır" - Mehmet Z. Pakalın. şayka topu : Şaykalarda kullanılan küçük çapta bir top çeşididir.

Hasan Eren kelimeyi "altı düz bir çeşit kayık" olarak tanımlar. Hadrovics'e göre kelime, Macarcadan alınmıştır. (Macarca sajka < Latince sagittea, sagettia, saettia, sayteia, saytea.) Macarcadan Slav dillerine *šajka* olarak geçmiştir. Bunun yanında Farsçadaki *şaiqa* "a kind of boat or vessel" biçiminin Türkçeden alındığı anlaşılmaktadır. Kahane ve Tietse, The Lingua Franca in the Levat adlı çalışmalarında bu kelimenin üzerinde durmamışlardır.

8.Rumcadan Alıntı Terimler

alamana *isim, denizcilik, (alama'na), Rumca* Balık avlamakta veya yük taşımakta kullanılan, tek veya iki direkli ve açık güverteli, büyük kayık, alamanata.

Ahmed Vefik Paşa'nın 1876 tarihli Lehce-ı Osmani'sinde kelime: *"Büyük balıkçı kayığı ki çıkrığı olur. Kayığa mahsus büyük ağ, ığrip"* şeklinde geçer.

İtalyanca *alamanna* "Alman tarzı, Alman usulü" sözcüğünden alıntıdır. İtalyanca sözcük *alamanno*

"Alman" sözcüğünün dişilidir.

Alman: *Fransızca allemand* **1.** *isim, özel* Cermen soyundan olan halk. **2.** *isim* Bu halktan olan kimse.

Fransızca aynı anlama gelen *Allemand* sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük *Alamanni* "3. yy'da ortaya çıkan bir Germen aşiretleri birliği" özel adından türetilmiştir. Bu sözcük Germence yazılı örneği bulunmayan **all-* "tüm, her" ve Germence yazılı örneği bulunmayan **manniz* "insan, erkek" sözcüklerinin bileşiğidir. Bu noktada *+men* ekini açıklamak gerekir: İngilizce *man* "adam, kişi" sözcüğünden alıntıdır. Germence aynı anlama gelen yazılı örneği bulunmayan **mann-* biçiminden evrilmiştir. **mann-* ise Hint-Avrupa Anadilinde aynı anlama gelen yazılı örneği bulunmayan **mon-* biçiminden evrilmiştir. İngilizcede meslek adı yapımında kullanılan sözcük, İngilizcede var olmayan bazı Fransızca ve Türkçe sözcüklerin yapımında da kullanılmıştır. Ör: *sportmen, rekortmen, vatman.*

Kubbealtı Lugati'nde *alamana* kelimesinin kökünün belli olmadığı ifade edilir ve şu şekilde tanımlanır: *isim* **1.** Balık avlamak veya yük taşımakta kullanılan, balık avlarken sâdece kürekle idâre edilen, biraz daha yüksek olan baş tarafı kabartmalarla, yaldızlı nakışlarla süslü, burnu kalın bir hilâl şeklinde, içe doğru kıvrık dümenli büyük kayık, gırgır. **2.** Bu kayıklarda kullanılan, uzunluğu 200 – 250 kulaç, eni 7,5 – 25 kulaç arasında değişen büyük balık ağı: "*Sâhilden uzak yerlerdeki balıkların avlanması için iki kayık arasında çevirmek sûretiyle kullanılan alamana gibi ağlar bilinmekte ve kullanılmakta ise de…"* Mübahat Kütükoğlu. **3.** Böyle bir ağla balık avlama (usûlü): "*Alamana usûlü külliyen terkedilmiş ise de ismini yâdigâr bıraktığından gırgır usûlü balıkçılığa da hâlâ alamana ve bu işte kullanılan kayıklara da alamana kayıkları denilmektedir*." - İstanbul Ansiklopedisi'nden. alamanacı: *isim* Alamana usûlüyle balık avlayan kimse.

alamanacılık: *isim* Alamana kayığı ve ağı ile balık avlama işi: "*Alamanacılık gece işidir, gündüz avları ehemmiyeti hâiz değildir."* - İstanbul Ansiklopedisi'nden.

Hasan Eren *alamana* için şu tanımı yapar : Balık avlamakta veya yük taşımakta kullanılan büyük kayık. Ayrıca Eren, kelimenin kökeninin bilinmediğini de ifade eder. Kahane ve Tietze eserlerinde *alamana* üzerinde durmadıkları gibi, Georgacas da Rumcadan kalma alıntılar arasında *alamana* kelmesine yer vermemiştir.

futa *isim, denizcilik, Rumca* Dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı, kik: "*Kayıkhanelerin loş kemerinde kızağa çekilmiş kılıflar içinde futalar."* - Yusuf Ziya Ortaç.

Şeyhoğlu'nun Marzubânnâme adlı tercümesinde(1380), "*seccāde-i murassaʿ sūfiyāne omızına bırakmış, fūṭa-i ṣabūrı ṭolanmış" olarak geçer.* Arapça ve Farsça *fūṭa* فوطه "peştemal" sözcüğünden alıntıdır.

Kubbealtı Lugati'ne göre : *isim,* (Arapça *fūṭa*) Vücûdun belden aşağı kısmını örtecek şekilde kuşanılan, genellikle ipekten bir nevi önlük, peştemal (*Futa* hamamlarda veya bir iş yapılırken bele bağlanır, bir

ehliyet alâmeti olarak loncalarca esnaf kalfalarına ve sanat erbâbına ustalığa yükseldikleri zaman kuşatılırdı): "*İbrişim futa tutunmuş incecik miyânına"* - Âşık Ömer. "*Ve natır futaların pâk ve temiz tuta ve adamına göre futa vere. Delikli ve kısa futa olmaya. Ve kâfire ayrı futa vereler. Verdikleri futanın ayrı alâmeti ola* (Mec. Um. Bel.). *Toplum hayâtımızda yüzyıllar boyunca iş işlerken bele bağlanan bir futa peştemal, bütün esnafın ve zenâat erbâbının müşterek ve kutsal bir maskotu, bir hüner, ehliyet, uğur, sıhhat alâmeti, tılsımı bilinmiştir."* - Reşat E. Koçu.

Kubbealtı Lugati'nde *futa* ve *fıta* olarak iki farklı biçimde geçer ve tanımı şöyledir: *isim, (<Yunanca bouta)* "Dar ve uzun, hafif yarış kayığı, kik: *Kayıkhânelerin loş kemerinde kızağa çekilmiş kılıflar içinde futalar"* - Yusuf Ziya Ortaç.

Hasan Eren, sözlüğünde *fita* ve *futa* maddelerine yer verir. *Fita* kelimesi için eş anlamlısı olan *futa* sözcüğünü referans gösterir. *Futa*'yı ise şöyle açıklar: Dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı.

kadırga *isim, eskimiş, denizcilik, (kadı'rga), Rumca* Hem yelken hem kürekle yol alan, özellikle Akdeniz'de kullanılmış bir savaş gemisi: "*Çoban, Gümüşlük'e su almak için uğrayan bir kadırgaya tayfa yazıldı."* - Halikarnas Balıkçısı.

<u>kadırga balığı</u> : *isim, hayvan bilimi* İspermeçet balinası.

Ebu Hayyan'ın 1312 tarihli Kıpçak Türkçesi ile yazılmış eseri Kitabu'l-İdrak'ta *ḳatırġa* olarak geçer *ve "as-safīna (gemi)"* olarak açıklanır. Mesud bin Ahmed'in Süheyl ü Nevbahar adlı tercümesinde(1354) "*Atası ile gemiye girdiler/ kadırġadaḳı varını gördiler"* der.

Orta Yunanca *kátergon* κάτεργον "kürekli ve yelkenli bir tür büyük gemi, trireme" sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcüğün kökeni belirsizdir. Türkçe ve Bizans Rumcasında 13. yy'dan itibaren görülen sözcüğün nihai kaynağı meçhuldür. Her iki yönde etkileşim düşünülebilir. Yeni Yunanca *ergázomai* fiilinden türetme denemesi spekülatiftir. Türkçede "balina" anlamında da kullanılır. Türkiye'de birkaç yerde görülen *kadırga limanı* adı "balina koyu" anlamına da gelebilmektedir.

Kubbealtı Lugati'nde *kadırga : isim, (< Yunanca katergon)* Hem yelken hem kürekle giden, hızlı, idâresi kolay, 25 oturaklı eski bir savaş gemisi çeşidi: "*Yirmi sene onların kadırgalarında kürek çekti."* - Ömer Seyfeddin. "*Bu gördüğüm Venedikli bir kadırgaydı."* Enis B. Koryürek. "*Dört yüz dâvetli büyük bir kadırgaya bindirilerek Anadoluhisârı'na kadar getirilir."* - Ahmet H. Tanpınar.

<u>kadırga balığı:</u> *birleşik isim* Balinanın diğer bir adı.

Hasan Eren'e göre "hem yelken hem kürekle yol alan, özellikle Akdeniz'de kullanılmış bir savaş gemisi""dir. Kelimenin 1345 tarihinde Kıpçakçada geçtiğini bilmekteyiz. Ayrıca Rumcada(Bizans) κάτεργον 'galley' biçiminde geçer.

tirhandil *isim, denizcilik, Rumca* Yelken ve kürekle yürütülen ve genellikle Bodrum'a özgü dayanıklı ve zarif tekne türü: "*Şaban Reis'in tirhandil biçimi kayığının onarılmasına yardım ediyor."* - Halikarnas

Balıkçısı.

Kelimenin geçtiği tespit edilebilen tarihi en eski kaynak 1917 tarihli Kahane ve Tietze'nin yazdığı The Lingua Franca in the Levant adlı eserdir. Yeni Yunanca *treχantirion* τρεχαντηριον "ön ve arkası gaga şeklinde yüksek iki yelkenli balıkçı teknesi" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük, Orta Yunanca *troχantēr* (τροχαντηρ) "dümeni gemi gövdesine bağlayan pim" sözcüğünden evrilmiştir. Güney Fransa, İtalya ve İspanya'da konuşulan bir Latin dili olan Provansal dilinde *trincadura* "Batı Akdeniz'e özgü bir tür hafif tekne" sözü ile Geç Latincedeki *trincar* "kesmek" sözü arasındaki etimolojik ilişki açık değildir.

Kubbealtı Lugati'nde *tırhandil, tirhandil* ve *tırandil* olmak üzere üç farklı biçimi bulunur. Tanımı ise şöyledir*: isim, (< Yunanca trekhanteri), denizcilik* Kürek ve yelkenle hareket ettirilen bir çeşit hafif ve küçük tekne: "*Koca tirhandil bâzan su içen kuş gibi öne eğilip bastonunu denize batırıyor."* - Halikarnas

Balıkçısı.

Hasan Eren'in sözlüğünde *tirhandil* : Yelken ve kürekle yürütülen bir tür gemi. Rumcada τρεχαντήρι 'small, light boat' olarak geçer.

9. Rumenceden Alıntı Terimler

çatana *isim, denizcilik, (çata'na), (Çetene kasabasının adından)* Filika büyüklüğünde, islimle işleyen deniz teknesi, küçük vapur, istimbot: "*Süslü, hususi birçok çarklı çatanalar geçer."* - Abdülhak Şinasi Hisar. Ahmed Vefik Paşa'nın, Lehce-i Osmani(1876)'sinde *çatana* "filuka resminde küçük vapur şalupası" olarak tanımlanır. *Çatana* "1854'te İngiltere tarafından Osmanlı Devletine hediye edilen bir buharlı teknenin adı" özel adından türetilmiştir. Bu sözcük *Çatana* "Tuna nehri üzerinde bir kasaba, bugün Romanya'da Cetate " özel adından türetilmiştir. Cetate, Romanya'nın Dolj ilçesinde 6.000 kişinin yaşadığı bir köyün adıdır. Romence-Türkçe sözlükte *cetate* "sağlamlık, hisar, şehir" anlamlarına gelir.

Kubbealtı Lugati'nde *çatana* : *isim* (Çatana yer adından) Filika büyüklüğünde, buhar makinesiyle çalışan küçük tekne, istimbot: "*Göl kenarında bizi geçirmek için çatana bekliyordu"* - Hâlide Edip Adıvar. "*1853'te Kırım muhârebesinin başlamasından az sonra Tuna boyunda Oltaniça ve Çatana mevkilerinde Ruslar'a karşı iki muzafferiyet kazanmış idik. O sırada müttefikimiz olan İngilizler de bize iki küçücük vapur hediye etmişti. Bu vapurcuklara Oltaniça ve Çatana isimleri kondu. Sonraları o tip gemiler çoğalınca çatana adı bir teknenin has ismi olmaktan çıkarılarak İstanbullular o küçücük vapurların hepsine çatana demeye başladı"* - Reşat E. Koçu. "*Bir çatana düdüğü siste kalmış gibi uzun uzun ötüyor"* Mahmut Yesâri.

Bu terim, *istimbot* terimi ile eşadlıdır. Aynı kavramı karşılayan birden fazla sözcüğe sahip olmak dilde zenginliğin değil, aksine karmaşanın ifadesidir.

Sonuç

Bu çalışmada 1 Almanca, 3 Arapça, 1 Bulgarca, 10 Fransızca, 9 İngilizce, 13 İtalyanca, 1 Macarca, 4 Rumca ve 1 Rumence olmak üzere 9 farklı başlıkta toplam 43 terime yer verilmiştir. Bu noktada ilk olarak denizcilik alanında en çok alıntı yapılan dilin İtalyanca olduğu göze çarpmaktadır. Türkçe Sözlük'te denizcilik alanında terim kabul edilen ve taşıt ismi olarak geçen 43 yabancı kökenli kelimede dahi alıntı kelimelerin çoğu İtalyancadır. Bu durum alanın bütün terimlerini, sınırlandırma yapmadan, göz önünde bulundurarak değerlendirdiğimizde de değişmez. Ayrıca alıntılanan dillerin çeşitliliği dikkat çekicidir. Bahsi geçen dillerden yapılan alıntılar, bize tarih boyunca denizcilik alanında hangi milletlerle ilişki kurduğumuzu göstermektedir. Şüphesiz bu durum, denizciliğin dışarıdan etkileşimlere açık bir alan olmasından kaynaklanmaktadır.

Üretilen yeni bir nesne, yeni bir icat yahut daha önce tespit edilmemiş yeni bir durum, keşfedenin dili ile adlandırılır. Dış ilişkilerin kaçınılmaz olduğu bir alanda dil, kültür ve metot anlamında etkilemek ve etkilenmek oldukça doğal bir sonuçtur. Ancak terimlerin milli olmasını istiyorsak ya o yeniliği keşfeden olmamız ya da onun keşfedildiği dildeki adlandırılışı yaygınlaşmadan önce kendi dilimizde ona terimsel bir karşılık bulmamız gerekir. Kelimelerin ve belli bir alanın söz varlığını oluşturan terimlerin milli olması için çabalamanın arkasındaki sebep, dilin toplumların kimliğinin koruyucusu olmasındandır.

İncelenen kelimelerle alakalı yapılabilecek bir diğer çıkarım, kelimelerin okunduğu şekilde Türkçede varlık göstermesidir. Alıntılanan kelimeler Türkçenin ses yapısına uyum sağlamış, böylece kelime aslında Türkçeleşmiştir. Kimi kelimeler Türkçeye girdikten sonra anlam değişimine uğramıştır. Anlamları daralan, genişleyen yahut tamamen değişen kelimeler vardır. Bir terim başka bir sözcükle yanyana getirilerek tamlama yoluyla yeni terimler oluşturulmuştur. Ekleme ve birleştirme yoluyla da yeni sözcükler türetilir. Bu metotlar, çekimli olan diğer dillerde de kullanılmaktadır. Terim türetirken dış dünyadaki varlıklardan hareket ederek görsel çağrışım yoluyla da terim türetilebilir. Bu, kelimenin akılda kalmasını kolaylaştıracaktır.

Kelimenin alıntılandığı dil hakkında kimi zaman ihtilaflı görüşler ortaya çıkmaktadır. Böyle durumlarda kelimenin geçtiği en eski kaynaklar taranmalı ve o yıllardaki ilişkilere bakılmalıdır. Kelimenin kökeni başka, alıntılandığı dil başka olabilir. Bu tamamen iletişimin gerçekleştiği taraflar ile alakalıdır. Ayrıca Türkçede tek bir kavramı karşılayan yahut bir tek o kavram için varlık gösteren, bu sebeple çağrışım

değeri düşük olan bir kelime, türetildiği dilde aynı kökten pek çok kelimenin oluşumuna katkı sağlamış, çağrışım değeri yüksek bir kelime olabilir.

Son olarak incelenen kelimerde bir kavram için pek çok terimin kullanıldığı görülmüştür. Eşanlamlı olan bu terimler, alanla ilgilenenler arasında iletişim güçlüğüne ve karışıklığa sebep olur. Bu da üretimdeki verimin düşmesi ve gelişimin sekteye uğraması demektir. Ayrıca alanı sadece bölge, şehir yahut ülke özelinde değil de dünya genelinde tanıtmak ve gelişimini sürdürebilmek için dilde birliğin sağlanması şarttır. Bu durum hem iç hem dış ilişkilerimizde gelişim sağlayabilmek adına atılması gereken önemli adımlardan biridir.

Kaynakça

Akalın, Ş. Halûk(Haz.) (2011), Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. Halûk(Redaksiyon Kurulu Başkanı) (2015), Yayıncılık ve Medya Sözlüğü. Ankara: Mattek Matbaacılık, s. 7-10.

Ateşman, Ender (2015), Terminoloji Çalışması - En İyi Uygulamalar 2.0. Ankara: Grafiker Yayınları.

Eren, Hasan (1999), Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Ertürk, Ahmet Çetin (2013), Fransızca-Türkçe Bilge Sözlük.

Karaağaç, Günay (2013), Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karaman, Burcu İ. (2017), Terimbilimi. İstanbul: Bilge Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2009), Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Nişanyan, Sevan (2012), Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü. İstanbul: Everest Yayınları.

Özdemir, Emin (1973), Terim Hazırlama Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sağlam, Musa Yaşar (2007), Türkçedeki Terim Sorunsalı. Türkbilig, Ankara, cilt: 14, sayı: güz, s. 168-176.

Tietze A., Kahane R., Kahane H. (1988), The Lingua Franca In The Levant- Turkic Nautical Terms of Italian and Greek Origin,

İstanbul: ABC Kitabevi.

Toparlı, Recep(Haz.) (2000), Ahmet Vefik Paşa - Lehçe-i Osmani, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Vardar, Berke (1998), Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: ABC Kitabevi.

Zülfikar, Hamza (2011), Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.